

Постановка проблеми. На етапі ринкових перетворень і демократизації суспільства в Україні важливого значення набуває професійна підготовка майбутніх фахівців економічного профілю, здатних виконувати складні соціально-економічні завдання та швидко адаптуватися до особливостей професійної діяльності. Однак система професійної підготовки, що існує, не забезпечує належної готовності випускників до практичної діяльності. Молодий фахівець здобуває значний багаж знань, та набуває незначну кількість професійних умінь і навичок.

Сучасні умови ринку ставлять принципово нові вимоги до молодих фахівців економічних спеціальностей. Зважаючи на це, вимагає вдосконалення як сам процес навчання у вищій школі загалом, так і формування готовності фахівців економічного профілю до професійної діяльності зокрема.

Головне завдання вищої професійної освіти сьогодні – сформувати самостійну, відповідальну, соціально-активну, з високим рівнем інформаційної культури особистість, здатну вирішувати виробничі та соціальні проблеми. Особливу увагу сьогодні приділяють підготовці фахівців економічних спеціальностей як найбільш активних суб'єктів ринкової економіки. Показником професійної сформованості особистості та її морально-психологічної зрілості, необхідної для її високої професійної діяльності є, насамперед, професійна готовність.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми засвідчив, що готовність до професійної діяльності сьогодні виступає найважливішою складовою кваліфікаційної характеристики спеціаліста.

Дослідженню готовності особистості до певного виду діяльності присвячено велику кількість наукових досліджень: наукові доробки щодо специфіки професійної праці (О.Абдулліна, Е.Карпова, Н.Кічук, З.Курлянд, Н.Ничкало, О.Оглобліна, А.Семенова, Р.Хмелюк, О.Цокур, Г.Щедровицький та ін.); результати наукових досліджень, присвячених загальним питанням професійної готовності особистості (М.Болдирев, О.Гришнова, М.Д'яченко, Л.Епштейн, Л.Кандибович, А.Линенко, Б.Лихачов, П.Новиков, Л.Пономарьов, Т.Сапожнікова, П.Смоловік, А.Столяренко та ін.); готовність до інших видів діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів (В. Борисов, М. Вієвська, Л. Кадченко, О. Полякова, Л. Савенкова, Л. Савченко та ін.); праці, в яких відображено сутність ринкової економіки, що становлять основу для визначення професійної мобільності майбутніх економістів (Ф.Гайсін, В.Гаташ, Л.Лесохіна, Н.Мурадян, Г.Мухамедзянова, І.Петрова, В.Рибчак В.Стасюк та ін.); загальні питання інноваційних технологій навчання (І.Богданова, М.Коляда, В.Кудін, В.Мадзігон, В.Нефедова, А.Нісімчук, І.Підласий та ін.).

Поняття готовності з'явилося в науковій літературі на початку ХХ століття у зв'язку з потребою моделювання активності особистості в різних сферах життєдіяльності. Науковці (В. Томас, Ф. Знанецький, Г. Олпорт, Д. Кац, Г. Сміт та ін.) розглядали готовність як феномен соціально-ціннісної резистентності людини до зовнішніх і внутрішніх впливів оточуючого середовища в межах регуляції й саморегуляції поведінки людини. Пізніше поняття готовності розглядали у зв'язку з емоційно-вольовим, інтелектуальним, морально-психологічним потенціалом особистості в майбутній професійній діяльності. М.І. Дьяченко, Л.А. Кандибович, А.Ф. Ліненко та ін. розглядали готовність як показник саморегуляції й адаптації на різних етапах і рівнях протікання психічних процесів, які окреслюють поведінку особистості у площині фізіології, психіки, соціальної поведінки.

Вітчизняні науковці К.М. Дурай-Новакова, Г.С. Костюк, Н.В. Кузьміна, О.Г. Мороз, В.О. Сластьоніна, А.М. Щербаков та ін. М.І. Дьяченко та Л.А. Кандибович визначають готовність як вибірккову, прогнозовану активність особистості на етапі її підготовки до діяльності. Автори розглядали це поняття у двох аспектах: готовність як психологічний стан (тимчасова, ситуативна готовність) і як характеристика особистості (стійка, тривала готовність). У своїх роботах вони послідовно і логічно обґрунтували взаємозв'язок та єдність зазначених видів готовності.

Мета статті – висвітлити деякі аспекти проблеми формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців, окреслити головні підходи, сформульовані у педагогічній науці щодо розуміння понять "готовність" і "професійна готовність".

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення стає очевидним, що повільна реакція системи освіти на проблему формування готовності до професійної діяльності незмінно призводить до зниження конкурентоспроможності фахівців на ринку праці.

На основі аналізу наукових праць можна виділити основні підходи у визначенні категорії готовності до діяльності залежно від предмету дослідження і специфіки самої діяльності: психологічний, моральний, фізіологічний, професійний тощо.

Проаналізуємо сутність поняття готовності в контексті різних підходів. В словнику психолого-педагогічних понять і термінів готовність визначається як стан особистості, який дозволяє їй успішно увійти в професійне середовище, швидко розвиватися в професійному відношенні [8, с.1].

Поняття "готовність" у психологічній літературі розглядається як наявність здібностей (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн), якість особистості (К.Платонов), настанова (Д. Узнадзе), складне особистісне утворення (Ю. Гільбух), а у педагогічній літературі – як синтез властивостей особистості (В.Крутецький, С. Либік), складне особистісне утворення (Л. Кондрашова), систему, яка складається з мотиваційного, змістовно-процесуального та виконавчого компонентів (О. Мороз, В. Сластьонін).

Низка учених вважає, що готовність людини до певних видів діяльності можна виховувати (Л.В. Кондрашова), однак більшість схиляється до думки, що вона все ж таки формується (В.Т. Дорохіна, І.С. Равикович, С.М. Корищенко, А.Ф. Линенко, С.С. Шевчук).

Аналіз доробку науковців розглядають готовність як певну цінність, цілісний механізм, в якому найважливішими є дві характеристики: психологічна готовність і операційна готовність. Вона відображає майбутню діяльність і відношення особистості до цієї діяльності, визначається як активно-дієвий стан особистості, що характеризує зміст майбутньої задачі й умову майбутнього її виконання.

Отже, зазначимо, що готовність до діяльності охоплює не тільки усвідомлені чи неусвідомлені настанови на певні форми реагування, а й усвідомлення завдання, моделі вірогідної поведінки, оцінювання своїх можливостей у співвідношенні з майбутніми труднощами, визначення оптимальних засобів діяльності.

У сучасній науковій літературі готовність пов'язується з діяльністю взагалі і професійною діяльністю зокрема, що є важливим у контексті нашого дослідження. Дослідники В.Богданов і В.Зазикін визначають професійну готовність як інтегративну якість особистості фахівця, у структурі якої є компоненти, що обумовлюють успішність здійснення професійної діяльності в цілому [1].

Грунтовний аналіз проблеми професійної готовності до діяльності, дозволив виділити *два основних підходи*.

У *першому* готовність розглядається як складне утворення, що містить мотиваційний, когнітивний та емоційно-вольовий компоненти, професійно значущих якостей особистості, які повинен мати випускник ВНЗ.

М. Дяченко, Л. Кандибович вважають, що до структури готовності до діяльності входять такі складові [4]: - позитивне ставлення до того чи іншого виду діяльності, адекватні до них риси характеру, здібності, темперамент і мотиви; - необхідні професійні знання, навички та вміння; - стійкі професійно важливі особливості психічних процесів: сприймання, мислення; - емоційні та вольові процеси.

С. Салаватова [7] пропонує включати такі компоненти: мотиваційний - ставлення до професії; операційний - сформованість навичок і вмінь, необхідних для виконання певних професійних функцій, а К. Дурай-Новакова в структурі професійної готовності розрізняє мотиваційний, орієнтаційно-пізнавально-оціночний, емоційно-вольовий, операційно-дієвий і настановчо-поведінковий компоненти [3].

Представники *другого підходу* визначають готовність як функціональний стан, який сприяє успішній діяльності, забезпечує її високий рівень. Науковці (Ф. Генон, М. Левітов, Л. Нерсесян та ін.) вважають, що стан готовності найперше зумовлюється стійкими індивідуально-психічними особливостями, притаманними даній особистості. Однак вони не здійснюють перенесення якостей і станів у нову ситуацію, а лише актуалізують їх.

Такі різні трактування готовності зумовлені як специфікою структури діяльності, яка вивчається в кожному окремому випадку, так і розбіжністю теоретичних підходів дослідників до розуміння її природи та сутності.

Різноманітні характеристики поняття "готовність" (А. Войченко, К. Дурай-Новакова, Л. Кондрашової, А. Ліненко, Н. Мойсеюк, В.Моляко, О.Г.Мороз, Л. Разборова, В.О.Сластьонін та ін.) вказують на те, що готовність є важливою складовою професійної діяльності фахівця, основними її рисами є позитивний настрій, достатній рівень оволодіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками, здатність до їх продуктивної реалізації під час практичної діяльності, інтелектуальні, моральні й вольові якості особистості, установки і мотиви, спрямовані на успішне виконання професійної діяльності. [2, с. 22]. Всі ці елементи є взаємозалежними і взаємодоповнюючими, і в своїй сукупності формують таке складне і багатогранне явище як "готовність до професійної діяльності".

Здійснений аналіз праць, присвячених феномену готовності особистості до професійної діяльності (О. Бодальов, А. Деркач, М. Дяченко, Л. Кандибович, А. Маркова, В. Сластьонін та ін.), дав змогу зробити такі узагальнення: по-перше, вона є системним, інтегративним феноменом, який формується у майбутнього фахівця протягом професійного навчання у вищому навчальному закладі; по-друге, складається з певних компонентів; по-третє, критерієм готовності особистості до професійної діяльності є усвідомлення нею всіх складових, а також цілеспрямований їх розвиток.

Готовність майбутніх фахівців економічних спеціальностей виступає фундаментом професійної підготовки, визначає професіоналізм, дає змогу максимально реалізувати себе в конкретній діяльності, сприяє самовдосконаленню, саморозвитку фахівця.

Аналіз досліджень В. Сластьоніна, О. Мороза, В. Стасюк, Л. Добровольської та інших дав змогу зробити висновок, що готовність майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності включає такі основні складові: психологічна готовність, теоретична готовність, практична готовність, готовність до подальшого вдосконалення себе як фахівця.

Проаналізуємо наукові дослідження, спрямовані на визначення готовності майбутніх фахівців економічного профілю до професійної діяльності. Вимоги до фахівців економічного профілю періодично зазнають змін. Це впливає на зміну окремих критеріїв та показників структури готовності. У контексті нашого дослідження привертає увагу науковий доробок В. Стасюк. Науковець розділяє на групи її компоненти: перша група визначена компонентами, що характеризують професійні якості фахівця, друга група характеризує особистісні якості фахівця-економіста. Вона вважає, що фахівцю мають бути властиві такі професійні якості як: планово-змістовні, мотиваційні, контролюючі, організаційні та координаційні. До особистісних якостей належать: самосвідомість, рефлексивно-комунікаційні, емоційні, мобілізаційні, вольові [9, с. 9].

Досліджуючи проблему готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності В. Різник розглядає дану готовність як складне особистісне утворення, інтегральна характеристика особистості, що є комплексним відображенням цілої низки особистісних рис і професійних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності. На думку авторки готовність майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності включає такі складові: психологічна готовність (мотиваційний компонент, компонент комунікабельності, рефлексивний та вольовий компоненти), теоретична готовність (інтелектуальний, когнітивний та інформаційний компоненти), практична готовність (діяльнісний, організаційно-виконавчий та діловий компоненти), готовність до подальшого вдосконалення себе як фахівця (креативний та евристичний компоненти) [6, с.6].

У дисертаційному дослідженні І. Носач досліджувала проблему формування професійних умінь і навичок майбутніх економістів у процесі вивчення інтегративних фахових дисциплін. Вона виділила такі компоненти готовності економіста до професійної діяльності як мотиваційний, ціннісний, когнітивний і професійну самосвідомість [5, с.89].

Вимоги до професійної діяльності менеджерів фінансово-економічного профілю вивчає С. Тарасова. До структури готовності майбутніх менеджерів вона відносить інформаційну, мотиваційну, психологічну і рефлексивну складові [10, с. 7].

Проаналізувавши сутність поняття «готовності до професійної діяльності», а також різні підходи дослідників, щодо визначення феномену готовності ми вважаємо, що: - готовність людини до діяльності є складним багаторівневим утворенням, яке виявляється у мірі відповідності особистості вимогам до певної діяльності; - наявність готовності до діяльності є обов'язковою передумовою здійснення самої діяльності; - проблема готовності до діяльності не обмежується рамками теорії, а має визначене практичне значення; - взаємозв'язок психологічних та педагогічних підходів для визначення готовності особистості до діяльності дає підстави вважати її психолого-педагогічною проблемою.

Висновок. Унаслідок теоретичного дослідження проблеми ми дійшли висновку, що специфіка формування професійної готовності фахівців економічного профілю полягає в конструюванні змісту підготовки на принципах цілісності і системності та необхідності врахування особливостей майбутньої професійної діяльності економіста в ході відбору структури і змісту підготовки.

Отже, системне, цілісне уявлення про сутність і структуру готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності, сприятиме ефективному формуванню готовності студентів економічних спеціальностей до професійної діяльності.

Подальші наукові розвідки у цьому напрямку спрямовуватимемо на поглиблення теоретичного обґрунтування та розробку педагогічної технології формування готовності фахівців, зокрема майбутніх економістів.

Резюме. У статті проаналізовано формування готовності майбутнього економіста до професійної діяльності,

здійснено аналіз праць, присвячених феномену готовності до професійної діяльності. **Ключові слова:** готовність, професійна готовність, професійна діяльність.

Резюме. В статье проанализировано формирование готовности будущего экономиста к профессиональной деятельности, осуществлен анализ работ, посвященных феномену готовности к профессиональной деятельности. **Ключевые слова:** готовность, профессиональная готовность, профессиональная деятельность.

Summary. The article analyzes the training of the future economist to the profession, the analysis of works devoted to the phenomenon of readiness for professional activity. **Keywords:** willingness, readiness, professional, professional activity.

Література

1. Богданов В.Н., Зазыкин В.Г. Введение в акмеологию – Калуга, КГПУ, 2001. – 144 с.
2. Гапоненко Л.П. Формування готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. – Кривий Ріг, 2003. – 203 с.
3. Дурай-Новакова К.М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: Автореф. дис... д-ра пед. наук. - М., 1983. - 18 с.
4. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск: Изд. БГУ, 1976. - 167 с.
5. Носач І. В. Формування професійних умінь і навичок майбутніх економістів у процесі вивчення інтегративних фахових дисциплін: автор. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. В. Носач. - Київ, 2008. - 20с.
6. Різник В. В. Формування готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності у процесі вивчення спеціальних дисциплін: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. В. Різник. — Київ, 2010 - 20 с.
7. Салаватова С.С. Интенсификация подготовки учителя в педвузе на основе сближения учебной и будущей профессиональной деятельности: Автореф. дис... канд. псих. наук. - Казань, 1991- 18 с.
8. Словник психолого-педагогічних понять і термінів [Електронний ресурс]//Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/psychology/1270/>
9. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа - вищий заклад освіти»: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04/ В. Д. Стасюк. – Одеса, 2003. - 20с.
10. Тарасова С. М. Формування у майбутніх менеджерів фінансово-економічного профілю готовності до управлінської діяльності: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – Кіровоград, 2006. – 20 с.